

ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНУ НЕЗАКОННЕ ЗНИЩЕННЯ ВИБОРЧОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ АБО ДОКУМЕНТІВ РЕФЕРЕНДУМУ

Орлов Ю.В.

аспірант кафедри

кримінального права та процесу

ВНЗ «Національна академія управління»

Постановка проблеми. Враховуючи те, що предмет злочину відноситься до числа обов'язкових ознак діяння, передбаченого ст.158-2 КК України і, отже, істотно зростає його роль при кваліфікації цього злочину, тому проблеми, які стосуються предмета злочину незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму, потребують ще детального дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить, що проблемі предмета злочину присвячені роботи В.Я. Тація, М.Й. Коржанського, В.К. Матвійчука, П.П. Андрушка, М.І. Панова, Р.Д. Боголепова, Ю.С. Богомякова, В.І. Борисова, І.О. Харь, С.Б. Гавриша, Н.П. Грабовської, В.К. Грищука, Н.О. Лопашенко, Є.В. Лащука та ін. Проте, до цього часу відсутнє комплексне дослідження предмета злочину, передбаченого ст.158-2 КК України.

Мета статті полягає в дослідженні предмета злочину незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму.

Основні результати дослідження. Як впливає з аналізу змісту безпосереднього об'єкта злочину незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму, а також з диспозиції ст.158-2 КК України, злочин, що нами аналізується, завжди вчиняється у зв'язку та із приводу предметів, які ми попередньо визначили у загальному вигляді як умови, що забезпечують охорону виборчої документації або документів референдуму від їх знищення, а так само пошкодження. Таким чином, даний злочин належить до категорії так званих предметних, обов'язковою ознакою яких є предмет злочину, що безпосередньо вказаний у ст.158-2 КК України. Проте, з'ясування цього досить складного предмета злочину та його відмежування від предмета відносин неможливо без його загальної характеристики на рівні загального поняття складу злочину, оскільки, безумовно, правильним є те положення, згідно з яким той, хто береться за вирішення конкретних питань без попереднього вирішення найбільш загальних, завжди так чи інакше буде наштовхуватися на ці невіршені загальні питання.

Проблема предмета злочину взагалі і, зокрема, передбаченого ст.158-2 КК України, є однією зі складних і дискусійних у доктрині кримінального права. У теорії кримінального права відсутня єдність поглядів стосовно поняття «предмет злочину». Натомість, вивчення цієї проблеми, на наш погляд, потребує особливої уваги, оскільки предмет злочину вказує на зв'язок його з об'єктом злочину, з об'єктивною стороною злочину, з суб'єктом і суб'єктивною стороною злочину. У цьому контексті слід погодитися з думкою М.М. Панова, що поза з'ясуванням соціально-економічної і правової суті предмета злочину,

а, на наше переконання, і політичної його сутності, іноді може бути суттєво ускладнено правильне встановлення і тих суспільних відносин, на які спрямовано злочинне посягання [1, с. 50].

Враховуючи зазначене вище, слід оговорити наперед, що ми дотримуємося погляду відносно того, що предмет злочину є самостійною обов'язковою ознакою лише для предметних складів злочинів, до яких відноситься і злочин, передбачений ст.158-2 КК України. Він зв'язаний з об'єктом злочину таким же чином, як і з іншими елементами складу злочину, зокрема, як об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона [2, с. 27-28]. Виходячи з цього, питання про предмет, в тому числі і передбаченого ст.158-2 КК України, має не тільки теоретичне, а й важливе практичне значення, оскільки міра відповідальності особи певним чином залежить від того, що буде визначено предметом такого злочинного діяння. Отже, предмет злочину має значення для правильної кваліфікації вчиненого діяння, а також для розмежування суміжних складів злочинів; предмет злочину може бути критерієм розмежування злочинного та незлочинного діяння тощо.

Стосовно предмета злочину в юридичній літературі, як ми вже зазначали, висловлювалися точки зору, які мають істотні розбіжності. Так, М.Й. Коржанський наполягає на тому, що предмет злочину – це матеріальна річ, в якій проявляються певні сторони (властивості) суспільних відносин (об'єкта злочину), шляхом фізичного або психічного впливу, на який завдається соціально небезпечна шкода в сфері цих суспільних відносин (тобто предмет – це матеріальна сторона об'єкта, але не сам об'єкт) [3, с. 17; 4, с. 134]. Натомість П.С. Матишевський та Є.В. Фесенко вважають, що предметом злочину є речі матеріального світу (матеріалізовані утворення), безпосередньо впливаючи (діючи) на які шляхом їх вилучення, створення, знищення, зміни їх вигляду або правового режиму тощо, винна особа посягає на цінності (блага), що належать суб'єктам суспільних відносин та охороняються законом [5, с. 132; 6, с. 75-78]. В.Я. Тацій зауважує, що предмет злочину – це будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність в діях особи ознак конкретного складу злочину [7, с. 17]. На думку М.І. Загороднікова, предметом злочину виступають ті речі матеріального світу, впливаючи на які, суб'єкт заподіює шкоду об'єктові злочину [8, с. 40]. Згідно з позицією М.І. Бажанова, предмет злочину – це «...та річ (фізичне утворення) матеріального світу, поводження з якою закон пов'язує з певною кваліфікацією а, значить, і з відповідальністю» [9, с. 33].

Цікавою, на наш погляд, є думка М.І. Панова на цей феномен, який під предметом злочину розуміє «...предмети, речі матеріального світу, що виступають матеріальною формою вираження (субстратом) суспільних відносин або необхідною умовою, засновником або ж свідченням існування і нормального функціонування суспільних відносин, охоронюваних кримінальним законом від злочинних посягань» [10, с. 9]. У той же час С.Ф. Кравцов визначає предмет злочину як матеріальний (речовий) елемент суспільних відносин, який прямо вказує або природним чином впливає з кримінального закону і шляхом протиправного впливу, на який порушуються ці суспільні відносини [11,

с. 3]. Свій підхід до категорії предмет злочину має М.М. Панов, а саме, що він до категорії предмет злочину включає не тільки фізичні предмети (речі, майно), але й реально існуючі явища об'єктивного світу, енергію (електричну, теплову та ін.), а також інформацію, у зв'язку з існуванням чи створенням яких або з їх обігом вчиняється злочин [12, с. 44]. Є.В. Лашук стверджує, що предмет злочину – це факультативна ознака об'єкта злочину, що знаходить свій прояв у матеріальних цінностях, які людина може сприймати своїми органами чуття чи фіксувати спеціальними технічними засобами з приводу яких та/або шляхом безпосереднього впливу на які вчиняється злочинне діяння [13, с. 5]. О.Ю. Вітко зазначає, що предмет злочину є необхідний (обов'язковий) для предметних складів злочинів елемент складу злочину, яким можуть бути будь-які речі, будь-яка інформація, будь-яка енергія, які мають матеріальний вираз, з властивостями яких та з вказівкою на які закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність складу злочину в діяннях особи [2, с. 32].

На підставі аналізу приведених вище точок зору ми можемо констатувати, що в наш час у кримінально-правовій доктрині переважає підхід до визначення предмета злочину як речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон пов'язує наявність у діяннях особи конкретного складу злочину [14, с. 35; 15, с. 35]. При цьому акцентується увага на тому, що предметом злочину визнаються лише предмети (в тому числі речі, майно) [3, с. 17; 4, с. 134; 5, с. 132; 6, с.75-78; 7, с. 17; 8, с. 44; 9, с. 33; 10, с. 67-73; 11, с. 3].

Можна погодитися з поглядом на поняття «предмет злочину», яке пропонує Є.В. Лашука, де він зазначає, що «...предмет злочину знаходить свій прояв у матеріальних цінностях, які людина може сприймати органами чуття чи фіксувати спеціальними технічними засобами з приводу яких та/або шляхом безпосереднього впливу на які вчиняється злочинне діяння» [13, с. 6]. Істотно доповнює поняття «предмет злочину» позиція О.Ю. Вітка стосовно предмета «...якими можуть бути будь-які речі, будь-яка інформація, будь-яка енергія, які мають матеріальний вираз, з властивостями яких та з вказівкою на які закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність складу злочину в діянні особи» [2, с. 32]. Проте слід погодитися з Т.Г. Савенковою, що ці положення стосовно поняття «предмет злочину» потребують ще з'ясування відмінності таких понять, як «інформація», «відомості».

Важливо зазначити, що з'ясування дискусійних проблем стосовно поняття «предмет злочину», не вирішили питання стосовно місця предмета злочину в структурі складу злочину і, зокрема, діяння, передбаченого ст. 158-2 КК України. Тому є потреба дослідити питання стосовно місця предмета злочину у структурі досліджуваного складу злочину. Слід зазначити, що існують різні точки зору з приводу цього питання. Згідно з прихильниками першої точки зору, предмет злочину знаходиться за межами об'єкта діяння [16, с. 71; 17, с. 246]; прибічники другої точки зору ототожнюють безпосередній об'єкт і предмет злочину [18, с. 19; 19, с. 42; 20, 142]; автори третьої точки зору розглядають предмет злочину як складову об'єкта злочину [21, с. 56; 22, с. 303; 23, с. 222; 24, с. 130; 11, с. 8; 3, с. 9; 26, с. 126; 25, с. 9]; прихильники четвертої точки зору зазначають, що предмет злочинного діяння не самостійний елемент скла-

ду злочину, а лише факультативна ознака злочину та тісно пов'язана з об'єктом злочину [27, с. 36-37; 5, с. 132-133]; В.К. Матвійчук наполягає на тому, що предмет злочину є самостійною ознакою конкретного предметного злочину [28, с. 136]. О.Ю. Вітко вважає, що предмет злочину є самостійним обов'язковим лише для предметних складів злочинів елементом та пов'язаний із об'єктом злочину таким же чином, як і з іншими елементами складу злочину, такими, як об'єкт та суб'єкт злочину, об'єктивна та суб'єктивна сторона злочину [2, с. 27-28].

Підхід авторів першої точки зору, зокрема, Д.Н. Розенберга та ін., на наш погляд, містять позитивні моменти, оскільки предмет злочину виносять за межі об'єкта (не вважають його структурним елементом об'єкта злочину).

З метою поглибленого вивчення такої ознаки досліджуваного злочину, як предмет злочину, що прямо названа в диспозиції ст.158-2 КК України, та зручності її пізнання доцільно, з певною умовністю розглядати окремо. Такий підхід, на наш погляд, є правильним, оскільки певні властивості предмета злочину зумовлюють необхідність надання їй певної правової значимості в конкретному складі злочину [15, с. 132]. Так, наприклад, властивості предмета дають можливість вирішити питання про відповідальність за незаконне знищення або пошкодження виборчої документації або документів референдуму. Тому виділення предмета злочину в окрему ознаку з наданням йому законодавцем того чи іншого значення, властивостей, функцій визначає його як самостійну і необхідну ознаку конкретного складу злочину (факультативну – загального складу злочину) [15, с. 132]. Безапеляційність твердження прихильників другої точки зору, зокрема, А.Н. Васильєва, М.П. Михайлова, А.А. Піонтковського та ін. стосовно тотожності об'єкта і предмета злочину є надто проблематичним. Це наглядно довів М.Й. Коржанський, звертаючи увагу на те, що об'єктом злочину завжди є суспільні відносини, а предмет – це матеріальна річ, складова частина об'єкта злочину [3, с. 9-10]. У цьому сенсі слід погодитися з твердженням В.К. Матвійчука, що погляди авторів другої точки зору, які ототожнюють безпосередній об'єкт і предмет злочину, навіть не ґрунтуються на чинному законодавстві [17, с. 132]. Важко також погодитися з позицією третьої групи авторів, які складають абсолютну більшість, і принципово дотримуються того, що предмет злочину може для певної мети мати інші правові функції, мати інше призначення і є лише предметом відносин. У цьому запереченні ми покладаємося на твердження В.К. Матвійчука, що не можна зрозуміти предмет злочину, розглядаючи його за такою лише функцією [28, с. 132]. Про це, на наш погляд переконливо, зазначає В.Я. Тацій, вказуючи, що структура будь-яких суспільних відносин є незмінною, оскільки до їх складу поряд з іншими системоутворюючими частинами (елементами) входить предмет суспільних відносин, причому, якими б властивостями він не володів і в якій би формі не проявився у складі суспільних відносин, він завжди є їх предметом, і його ніяк не слід називати чимось іншим (наприклад, предмет злочину або предметом посягання) [27, с. 27].

Як нам уявляється більш переконливою є думка четвертої групи авторів, а саме В.Я. Тація, П.С. Матишевського, Є.В. Фесенка, які наполягають на

тому, що предмет злочину – не самостійний елемент складу злочину, а є лише ознакою злочину [7, с. 36-37; 6, с. 132-133]. Проте, вірно зазначає В.К. Матвійчук, що є непереконливою думка В.Я. Тація щодо відмінності термінів «елемент» і «ознака», яка тільки ґрунтується на тлумаченні «Словаря русского языка» С.І. Ожегова [28, с. 133]. Ми вважаємо сприйнятливою позицію В.К. Матвійчука про те, що судження В.Я. Тація з приводу того, що предмет злочину не може претендувати на роль самостійного елемента складу злочину, є непереконливим, оскільки його висновок спирається лише на судження, що склад злочину утворює сукупність його обов'язкових елементів (об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єктивної сторони та суб'єкта злочину), яке можна вважати дискусійним [28, с. 134].

Ми переконані, що на рівні зазначеної абстракції, а саме загального складу злочину, можливий і такий підхід, але на рівні конкретного складу злочину (у нашому випадку передбаченого ст.158-2 КК України), таке судження надто суперечливим [28, с. 134]. Ми схилиємося до думки В.К. Матвійчука, що предмет злочину як правове явище має ряд ознак, в тому числі і юридичних [28, с. 134]. У відповідності зі «Словарем русского языка» С.І. Ожегова, під елементом слід розуміти складову частину будь-якого складного цілого [29, с. 581]. Згідно тлумачення словника української мови термін «елемент» має значення як складова частина чого-небудь або як окрема сторона, риса чого-небудь [30, с. 473]. У свою чергу, термін «ознака» в різних словниках тлумачаться як: риса, особливість, властивість кого-небудь, чого-небудь або те, що вказує на що-небудь, свідчить про щось [31, с. 655].

Проте, якщо об'єкт злочину є самостійною ознакою, то предмет – факультативною ознакою складу злочину [32, с. 36]. У контексті зазначеного слід погодитися з думкою О.Ю. Вітка, що якщо визнавати предмет злочину факультативною ознакою складу злочину, який разом з об'єктом утворює самостійний елемент складу злочину – об'єкт злочину, то очевидним стає певне ототожнення предмета та об'єкта злочину як елемента складу злочину, що є недостатньо обґрунтованим [2, с. 28; 33, с. 168]. Аналіз зазначених понять свідчить, що вони за своєю суттю майже не відрізняються. Виходячи з цього, важко погодитися з О.Ю. Вітком, що термін «елемент» і «ознака» є різними за своєю суттю поняттями [2, с. 29]. Тому варто погодитися з думкою В.Я. Тація, що предмет конкретного складу злочину і предмет відносин (складова об'єкту) не є тотожними [27, с. 27]. Таким чином, предметом суспільних відносин, які є елементом об'єкта складу злочину, визнається як все те, з приводу чого або у зв'язку з чим існують саме ці відносини [27, с. 47]. Важливо також зазначити, що нашу позицію підтримує О.Ю. Вітко: «... можна дійти висновку про те, що дійсно для кримінального права можливо визнати допустимим говорити про те, що склад злочину має ознаки або елементи» [2, с. 29]. Натомість про предмет злочину як ознаку складу злочину слід говорити тільки при посяганні на суспільні відносини, які виражаються в матеріальних предметах [34, с. 164].

Значення правової ознаки предмета злочину є в тому, що за його допомогою законодавець у диспозиції норми Особливої частини Кримінального кодексу вказує на відносини, що виступають об'єктом злочину [34, с. 172].

Тому слід класифікувати предмети злочину в залежності від вираження в них тих або інших властивостей [34, с. 174].

Якщо предмет злочину виражає суспільні відносини, то їх класифікація повинна визначатися властивостями предмета злочину в залежності від того, які відносини вони, на думку законодавця, характеризують [34, с. 174]. У цьому контексті ми приєднуємося до класифікації предметів злочинів В.М. Винокурова, наслідуючи принципи, що характеризують наступні суспільні відносини: 1) особисті немайнові відносини; 2) майнові; 3) у сфері суспільної безпеки; 4) у сфері здоров'я населення і суспільної моралі; 5) у сфері безпеки держави; 6) у сфері правосуддя; 7) у сфері порядку управління [34, с. 174]. Проте, з певним уточненням, оскільки незаконне знищення виборчої документації, а так само документів референдуму має стосуватися відносин у політичній сфері.

Таким чином, дотримуючись концепції, що предмет злочину перебуває за межею об'єкта та є самостійною ознакою предметних злочинів [32, с. 172], оскільки він має певні властивості (ознаки), які відділяють його від об'єкта [33, с. 176-177], то вкотре варто погодитися з твердженням В.Я. Тація, що предмет злочину і предмет відносин не є тотожними [15, с. 136].

Маючи зазначене вище теоретичне підґрунтя, перейдемо до аналізу предмета злочину незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму. При цьому акцентуємо увагу на тому, що предмет злочину, передбачений ст.158-2 КК України, має важливе кримінально-правове наступне значення для: 1) встановлення в суспільно небезпечному діянні складу злочину як підстави кримінальної відповідальності; 2) правильної кваліфікації злочину; 3) відмежуванні його від суміжних злочинів та аналогічного адміністративно-правового делікту; 4) оцінки суспільної безпеки злочину. Згідно ст.158-2 КК України предметами злочину виступають: 1) виборча документація; 2) документи референдуму [35]. Вони визначаються як кримінальним законом (ст. 158-2 КК України), так і іншими нормативно-правовими актами, що регулюють діяльність у виборчому процесі та при проведенні референдуму [35; 36; 37; 38; 39; 40; 41; 42; 43].

Цікаво, що О.О. Семенюк зазначає, що поняття «документи референдуму» має надто широке тлумачення [44, с. 88]. Не можна погодитися з його думкою, що виходячи з цього предметом злочину в цьому випадку можуть тоді бути як документи, вказані в ст.158-2 КК України (бюлетень для голосування на референдумі, протоколи комісій з референдуму), так і інші документи референдуму, оскільки це не відповідає принципам криміналізації діянь, передбачених статтями 159, 160 КК України [44, с. 88-89]. Крім того, О.О. Семенюк наполягає, що документами, фальсифікація яких безпосередньо вплине на результати референдуму, слід визнати: бюлетень для голосування на референдумі, підсумковий протокол підрахунку голосів громадян, які взяли участь у голосуванні, протокол зборів про утворення ініціативної групи, свідоцтво про реєстрацію ініціативної групи, підписані листи, списки громадян, які мають право брати участь у референдумі [44, с. 89]. Проте, цей перелік на нашу думку недостатній для переліку предметів злочину, передбаченого ст.158-2 КК

України. Проте потрібно погодитися з твердженням О.О. Семенюка, що скринька з бюлетенями не є документами референдуму, а лише майном комісії з референдуму [44, с. 89].

П.П. Андрушко, І.О. Зінченко, М.І. Мельник, В.І. Осадчий, В.П. Тихий розуміють під виборчими документами такі, які складаються виборчими комісіями будь-якого рівня в процесі її діяльності по організації відповідних виборів, їх проведення, опрацювання списків виборців, підрахунку бюлетенів, встановленню підсумків голосування та їх оприлюдненню; які подаються виборчим комісіям суб'єктами (учасниками) виборчого процесу [45, с. 180-181]. Натомість до документів референдуму ці ж автори відносять такі, які складаються в процесі ініціювання проведення референдуму: протоколи зборів громадян про утворення ініціативних груп референдумів; організацію та проведення референдуму, а саме, протоколи засідань комісій з референдуму, крім того, при підрахунку голосів та встановленню результатів референдуму [45, с. 181].

Заслуговує підтримки позиція яка існує в юридичній літературі, що предмет злочину, передбачений ч.1 ст.158-2 КК України слід розглядати окремо стосовно двох форм вчинення цього злочину, а саме: 1) стосовно знищення; 2) стосовно пошкодження [45, с. 191]. Автори цього напрямку наполягають на тому, що предметом злочину у формі знищення виборчої документації та документів референдуму є: 1) виборча документація та документи референдуму, які після проведення виборів або референдуму підлягають зберіганню у державних архівних установах та в Центральній виборчій комісії; 2) предметом цього злочину у формі пошкодження виборчої документації або документів референдуму можуть бути будь-які виборчі документи і документи референдуму [45, с. 181].

М.І.Мельник та М.І. Хавронюк наполягають на тому, що предметом злочину, передбаченого ст.158-2 КК України «...є виборча документація та документи референдуму, які знаходяться на зберіганні у державних архівних установах та ЦВК після проведення виборів або референдуму. Документи, передані для зберігання до архіву, називаються архівними документами. Архівний документ – це документ незалежно від його виду, виду матеріального носія інформації, місця і часу створення та форми власності на нього, що припинив виконувати свої функції для яких був створений, але зберігається або підлягає зберіганню з огляду на значущість для особи, суспільства чи держави або цінність для власника» [46, с. 431].

Із зазначених вище суджень, на наш погляд, позитивним для визначення предмета цього злочину можуть бути наступні: 1) що це виборча документація або документи референдуму; 2) що предмет злочину, передбачений ч.1 ст.158 КК України слід розглядати окремо стосовно двох форм вчинення цього злочину, а саме: стосовно їх знищення, стосовно пошкодження; 3) що предметом цього злочину у формі знищення виборчої документації або документів референдуму є виборча документація та документи референдуму, які знаходяться на зберіганні у державних архівних установах та ЦВК після проведення виборів або референдуму; 4) що предметом пошкодження названа виборча доку-

ментация або документи референдуму (будь-які виборчі документи і документи референдуму).

Проте розуміння цього позитиву ще недостатньо для з'ясування предмета злочину, передбаченого ст.158-2 КК України. Ще потрібно з'ясувати, що слід розуміти під виборчою документацією та документами референдуму у формі вчинення злочину шляхом знищення цих документів. Так, стосовно виборчої документації є наступні погляди: 1) П.П. Андрушко, І.О. Зінченко, М.І. Мельник, В.І. Осадчий, В.П. Тихий під виборчою документацією (виборчими документами) розуміють документи, які згідно з виборчими законами складаються у процесі підготовки та проведення відповідних виборів [45, с. 180]. Як видно з цього визначення зазначені вчені ототожнюють поняття «виборча документація» та «виборчі документи» [45, с. 180]. Таку ж позицію стосовно виборчої документації і виборчих документів займає П.П. Андрушко [47, с. 271-273]. М.І. Мельник, М.І. Хавронюк зазначають, що поняття «виборча документація» є більш широким ніж поняття « виборчі документи», адже до виборчої документації, поряд з виборчими документами слід віднести будь-які інші матеріальні форми одержання, зберігання, використання і поширення інформації, яка використовується під час організації, підготовки проведення виборів народних депутатів України, Президента України, виборів депутатів Верховної Ради АРК, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів і засвідчує певні юридичні факти та статус суб'єктів виборчого процесу, породжуючи відповідні юридичні наслідки (така інформація фіксується на папері, магнітному диску, оптичному диску або іншому носіїві) [46, с. 431].

Під виборчими документами розуміють: виборчі бюлетені, бланки відкритих посвідчень, виборчі протоколи, тобто документи, які виготовляються та використовуються на виборах Президента України, народних депутатів України, депутатів Верховної Ради АРК, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів [46, с. 416]. Натомість до документів референдуму належать будь-які документи, які згідно із Законом «Про всеукраїнський та місцевий референдуми від 3 липня 1991 р. складається (виготовляються, створюються) у процесі ініціювання референдуму, його організації і проведення, зокрема, протоколи зборів громадян про утворення ініціативних груп референдумів, організації та проведення референдуму, зокрема, протоколів засідання комісій з референдуму, а також при підрахунку голосів та встановлення результатів референдуму [45, с. 180-181; 46, с. 272-274]. У цьому контексті слід погодитися з О.О. Семенюком, що поняття «документи референдуму» має надто широке тлумачення, оскільки під ними можна розуміти будь-які документи у цьому процесі, що не відповідає принципам криміналізації діянь, передбачених статтями 158, 160 КК України, а на наш погляд і діянню, передбаченому ч.1 ст.158-2 КК України.

З метою подальшого з'ясування предмета злочину, передбаченого ст.158-2 КК України та маючи на увазі, що за ч.1 ст.158-2 КК України у формі знищення виборчої документації або документів референдуму, які передані на зберігання у державні архівні установи та в Центральну виборчу комісію, ми маємо звернутися до виборчого законодавства. Так, згідно Додатку №1 до

Порядку передачі окружним виборчим комісіям з виборів Президента України виборчої та іншої документації на зберігання до місцевих державних архівних установ, затвердженого постановою ЦВК 30 січня 2014 р. № 435, передаються, зокрема: 1) постанови Центральної виборчої комісії про утворення окружних виборчих комісій та про внесення змін до складу окружних виборчих комісій (копії) – строк зберігання 5 років; 2) постанови окружної виборчої комісії про утворення дільничних виборчих комісій – строк зберігання 5 років; 3) постанови, протокольні рішення окружної виборчої комісії та документи (подання, заяви, скарги та інші передбачені законодавством документи), на підставі яких прийнято рішення – строк зберігання 5 років; 4) протоколи засідань окружної виборчої комісії та документи до них – строк зберігання 5 років; 5) протоколи засідань дільничної виборчої комісії та документи до них – строк зберігання 5 років; 6) протокол окружної виборчої комісії про підсумки голосування в територіальному виборчому окрузі (другий примірник) – строк зберігання 5 років; 7) протокол окружної виборчої комісії про повторний підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці (другий примірник) – строк зберігання 5 років; 8) протоколи дільничних виборчих комісій про підрахунок голосів виборців на виборчих дільницях (другий примірник) – строк зберігання 5 років; 9) протокол окружної виборчої комісії про приймання від Центральної виборчої комісії виборчих бюлетенів з виборів Президента України – строк зберігання 5 років та ін.

Крім того, згідно Додатку №1 до Порядку передавання виборчої та іншої документації виборчих комісій та комісій з всеукраїнського референдуму та місцевих референдумів на зберігання до архівних установ, затвердженого постановою Центральної виборчої комісії від 10 березня 2006 р. № 885, передаються, зокрема: 1) Рішення Центральної виборчої комісії, іншого відповідного органу про утворення територіальної, окружної виборчої комісії, комісій з всеукраїнського та місцевих референдумів (копії) – строк зберігання 3 роки, передаються до відповідної місцевої державної архівної установи або місцевої архівної установи; 2) Рішення територіальної, окружної виборчої комісії, іншого відповідного органу про утворення дільничних виборчих комісій, дільничних комісій з референдуму – передаються до відповідної місцевої державної архівної установи та зберігаються постійно; 3) документи (інструкції, рекомендації, програми) з питань проведення нарад, семінарів із членами дільничних комісій, представниками органів виконавчої влади щодо проведення виборів, референдумів, інша методична література – зберігаються до завершення роботи комісії, на зберігання не передаються; 4) передвиборні програми, плакати, листівки, інша агітаційна документація з виборів, референдумів – зберігаються до завершення роботи комісії, ЕПК, та передаються до відповідної місцевої державної архівної установи за рішенням ЕПК; 5) рішення (постанови, протокольні рішення) територіальної, окружної виборчої комісії та документи, на підставі яких прийнято рішення (подання, заяви, скарги та інші передбачені законодавством документи) – зберігаються постійно та передаються до відповідної місцевої державної архівної установи; 6) звернення (пропозиції, заяви, скарги) громадян – термін зберігання 5 років, передаються

до відповідної місцевої державної архівної установи або місцевої архівної установи; 7) протоколи засідань територіальної, окружної виборчої комісії, комісії Автономної Республіки Крим, обласної, міської, міст Києва та Севастополя комісій з всеукраїнського та місцевих референдумів з відповідними додатками до протоколу засідання комісії – зберігаються постійно, передаються до відповідної місцевої державної архівної установи тощо.

Висновки. На підставі проведеного дослідження та позитивних моментів, які ми виявили в існуючих поглядах на предмет цього злочину, можна запропонувати визначення предмета злочину, передбаченого ст. 158-2 КК України:

1) предметом злочину у формі знищення виборчої документації, є виборча документація, яка складається виборчими комісіями будь-якого рівня в процесі їх діяльності з організації відповідних виборів, їх проведення, опрацювання списків виборців, підрахунку бюлетенів (голосів), встановлення підсумків голосування та їх оприлюднення, які подаються виборчим комісіям суб'єктами (учасниками) виборчого процесу та які знаходяться, згідно типової номенклатури справ, комісії на зберіганні у державних архівних установах та в центральній виборчій комісії України після проведення виборів у строки встановлені для їх зберігання;

2) предметом злочину у формі знищення документів референдуму, є документи такого процесу, які складаються комісіями з всеукраїнського референдуму та місцевих референдумів у процесі їх діяльності з ініціювання та організації відповідних референдумів, їх проведення, підрахунку бюлетенів (голосів), встановлення підсумків голосування та їх оприлюднення, які подаються відповідним комісіям з референдуму і які знаходяться, згідно типової номенклатури справ відповідних комісій на зберіганні у державних архівних установах та Центральній виборчій комісії України після проведення референдуму у встановлені строки для їх зберігання;

3) ці ж предмети злочинів характерні і для вчинення цього злочину у формі знищення цих документів, про що засвідчує словосполучення «а так само пошкодження виборчої документації або документів референдуму».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Панов М.М.* Кримінальна відповідальність за незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, обладнанням для їх виготовлення: дис. ... кандидата юрид. наук. за спец.: 12.00.08. – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право / Микола Миколайович Панов. – Харків : Інститут вивчення проблем злочинності Академії Правових наук України, 2006. -194 с.

2. *Вітко О.Ю.* Поняття предмета злочину як елемента складу злочину / О.Ю. Вітко // Юридична наука. – 2013. – № 11. – С. 27-34.

3. *Коржанский Н.И.* Предмет преступления (понятия, виды и значение для квалификации): Учебное пособие / Н.И. Коржанский. – Волгоград : Волгоградская Высшая следственная школа МВД СССР, 1976. – 56 с.

4. *Коржанский Н.И.* Уголовное право Украины: Общая часть: [курс лекций для студ. высш. учеб. завед.]. – К. : Наукова думка, 1996. – 336 с.]

5. Кримінальне право України. Загальна частина: [підручник для студ. юрид. вузів і фак.]; за ред. П.С. Магішевського та ін. – Київ : Юринком Інтер, 1997. – С. 124-133.

6. *Фесенко Є.В.* Цінності як об'єкт злочину / Є.В. Фесенко // Право України. – 1999. – № 6. – С. 75-78.

7. *Тацій В.Я.* Объект и предмет преступления в советском уголовном праве [текст] / В.Я. Тацій. – Харьков : Вища шк. Изд-во ХГУ, 1988. – 198 с.

8. *Загородников Н.И.* Понятие объекта преступлений в советском уголовном праве / Н.И. загородников // Тр. ВЮА. – 1945. – Вып.13. – С. 40-48.

9. *Бажанов М.И.* Уголовное право Украины: Общая часть: [конспект лекций] М.И. Бажанов. – Днепропетровск : Пороги, 1992. – 168 с.

10. *Панов Н.И.* Понятие предмета преступления по советскому уголовному праву / Н.И. Панов // Проблемы правоуказания: Республ. межведом. научн. сб. – Вып. 45. – К. : Вища школа, 1984. – С. 67-73.

11. *Кравцов С.Ф.* Предмет преступления: автореферат дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. – уголовное право и криминология; уголовно-исправительное право / С.Ф. Кравцов. – Л., 1976. – 24 с.

12. *Панов М.М.* Кримінальна відповідальність за незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків / М.М. Панов [монографія] / Наук. ред. д-р юрид. наук, професор, акад. АПрН України В.І. Борисов. – Х. : Право, 2009. – 184 с.

13. *Лащук Є.В.* Предмет злочину в кримінальному праві України: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 / Єфрем Вікторович Лащук. – К. : Національна академія внутрішніх справ України, 2005. – 20 с.

14. Уголовное право Украины: Общ. часть: Учебник; под ред. М.И. Бажана, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – Х. : Право, 1977. – 412 с.

15. *Тацій В.Я.* Объект и предмет преступления в советском уголовном праве / В.Я. Тацій. – Х. : Высш. шк., 1988. – 198 с.

16. *Розенберг Д.Н.* О понятии имущественных преступлений в советском уголовном праве (объект и предмет посягательства) / Д.Н. Розенберг // Учен. зап. Харьк. юрид. ин-та. – Вып. 3. – Харьков, 1948. – С.60-74.

17. Советское уголовное право. Общая часть: В 18-ти вып. – Вып. 3 / Гришаев П.И. Понятие преступления. Причины преступности. – М. : ВЮЗИ, 1960. – 68 с.

18. *Васильев А.Н.* Преступления против социалистической собственности / А.Н. Васильев // Советское уголовное право. Часть Особенная [в 13-ти вып.]; под общ. Ред. А.Н. Васильева. – Вып. 3. – М. : М-во высш. образования СССР. Всесоюзный юрид. заочн. ин-т, 1959. – 46 с.

19. *Михайлов М.П.* Уголовная ответственность за кражу личного имущества и разбой (по советскому праву) / М.П. Михайлов. – М. : Госюриздат, 1958. – 156 с.

20. *Пионтковский А.А.* Учение о преступлении по советскому уголовному праву / А.А. Пионтковский. – М. : Госюриздат, 1961. – 666 с.

21. *Кудрявцев В.Н.* К вопросу о соотношении объекта и предмета преступления / В.Н. Кудрявцев // Труды ВЮА. – Вып. 13. – М., 1951. – С. 52-59.

22. *Беляев Н.А.* Объект преступления / Н.А. Беляев // Курс советского уголовного права; отв. ред. Н.А. Беляев, М.Д. Шаргородский; Ленингр. гос. ун-т им. А.А. Жданова. Часть Общая [Н.А. Беляев, Н.С. Лейкина, В.К. Глистин и др.]. – Л. : Изд-во Ленингр.ун-та им. А.А. Жданова, 1968. – Т.1. – С. 275-311.

23. *Фролов Е.А.* Спорные вопросы общего учения об объекте преступления / Е.А. Фролов // Учен. труды сведловск. юрид. ин-та, 1969. – Вып. 10. – С. 104-225.

24. *Никифоров Б.С.* Объект преступления по советскому уголовному праву / Б.С. Никифоров. – М. : Госюриздат, 1960. – 229 с.
25. *Музыка А.А., Лащук Є.В.* Предмет злочину: Теоретичні основи пізнання: Монографія / А.А. Музыка, Є.В. Лащук. – К. : Паливода А.В., 2011. – 192 С.
26. *Глистин В.К.* Проблема уголовно-правовой охраны общественных отношений (Объект и квалификация) / В.К. Глистин. – Л. : Изд-во Ленингр. гос. ун-та, 1979. – 127 с.
27. *Тацій В.Я.* Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України [навч. посібник] / В.Я. Тацій. – Харків : Українська юридична академія, 1994. – 80 с.
28. *Матвійчук В.К.* Теоретичні та прикладні проблеми кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища: Монографія / В.К. Матвійчук. – К. : ВНЗ «Національна академія управління», 2011. – 368 с.
29. *Ожегов С.И.* Словарь русского языка. Ок. 57000 слов / Под ред. чл.-корр. АН СССР Н.Ю. Шведовой. – [19 изд., испр.] – М. : Рус.яз, 1987. – 846 с.
30. Словник української мови. – Т. 2 (г-ж) / [редакційна колегія І.К. Білодіт, А.А. Бурячок, Г.М. Гнатюк, П.Й. Горещкий, Л.Л. Гумецька]; ред. тому П.П. Дощенко, Л.А. Юрчук. – К. : Наукова думка, 1971. – 550 с.
31. Словник української мови. – Т. 5 (н-о) / [редакційна колегія І.К. Білодіт, А.А. Бурячок, В.О. Винник, Г.М. Гнатюк, П.Й. Горещкий]; ред. тому В.О. Винник, Л.А. Юрчук. – К. : Наукова думка, 1974. – 840 с.
32. *Матвійчук В.К.* Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища (кримінально-правове та кримінологічне дослідження): Монографія / В.К. Матвійчук. – К. : «Азимут-Україна», 2005. – 464 с.
33. *Сергеева Т.Л.* Охрана природы по советскому уголовному законодательству / Т.Л. Сергеева // Правовые вопросы охраны природы в СССР / Отв. ред. Г.Н. Полянская. – М. : Госюриздат, 1963. – С. 168-227.
34. *Винокуров В.Н.* Объект преступления: аспекты понимания, способы установления и применения уголовного закона: [монография] / В.Н. Винокуров. – М. : Юрлитинформ, 2012. – 288 с.
35. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-14 / Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
36. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 16.03.2012 р. № 10 // Відомості Верховної ради України, 2012. – № 10, ст. 73, із змінами, внесеними згідно із Законами № 5463-VI від 16.10.2012 // ВВР. – 2014. – № 4. – Ст. 61; № 245-VII від 16.05.2013 // ВВР. – 2014. – № 12. – Ст.178; № 709-VII від 21.11.2013 // ВВР. – 2014. – № 22. – Ст.794; № 1184-VII від 08.04.2014 // ВВР. – 2014. – № 18-19. – Ст.696; № 1227-VII від 17.04.2014 // ВВР. – 2014. – № 27. – ст.904.
37. Про вибори Президента України: Закон України від 5 березня 1999 р. № 474- XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 14. – Ст. 81, із змінами, внесеними згідно із Законами № 1849-VI від 03.02.2010 // ВВР. – 2010. – № 13. – Ст.127; № 2756-VI від 02.12.2010 // ВВР. – 2011. – № 23. – Ст.160; № 4661-VI від 24.04.2012 // ВВР. – 2013. – № 7. – Ст.64; № 4711-VI від 17.05.2012 // ВВР. – 2013. – № 14. – Ст.89; № 5029-VI від 03.07.2012 // ВВР. – 2013. – № 23. – Ст.218; № 5314-VI від 02.10.2012 // ВВР. – 2013. – № 38. – Ст.501; № 5463-VI від 16.10.2012 // ВВР. – 2014. – № 4. – Ст.61; № 406-VII від 04.07.2013 // ВВР. – 2014. – № 20-21. – Ст.712; № 563-VII від 17.09.2013 // ВВР. – 2014. – № 20-21. – Ст.731; № 841-VII від 28.02.2014 // ВВР. – 2014. – № 12. – Ст.195; № 879-VII від 13.03.2014 // ВВР. – 2014. – № 16. – Ст.582; № 1184-VII від 08.04.2014 // ВВР. – 2014 – № 18-19. – Ст.696; № 1245-VII від 06.05.2014 // ВВР. – 2014. – № 22. – Ст.817; № 1272-VII від 15.05.2014

// ВВР. – 2014. – № 27. – Ст.921; № 1276-VII від 20.05.2014 // ВВР. – 2014. – № 27. – Ст.923.

38. Про всеукраїнський та місцеві референдуми: Закон України від 6.11.2012 р. № 5492-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 23. – Ст. 218.

39. Про всеукраїнський референдум: Закон України від 6 листопада 2012 р. № 5475-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 44-45. – Ст. 634.

40. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів: Закон України від 10 липня 2010 р. № 2487-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 35-36. – ст.491, із змінами, внесеними згідно із Законами № 1184-VII від 08.04.2014 // ВВР. – 2014. – № 18-19. – Ст.696; № 1197-VII від 10.04.2014. – ВВР. – 2014. – № 24. – Ст.883.

41. Про Національний архівний фонд та архівні установи: Закон України від 24.12.1993 № 3814-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 15. – Ст.86, із змінами, внесеними згідно із Законами № 534-V (534-16) від 22.12.2006 // ВВР. – 2007. – № 10. – Ст. 91; № 2756-VI (2756-17) від 02.12.2010 // ВВР. – 2011. – № 23. – Ст.160; № 5068-VI (5068-17) від 05.07.2012 // ВВР. – 2013. – № 28. – Ст.302; № 5461-VI (5461-17) від 16.10.2012 // ВВР. – 2014. – № 5. – Ст.62; № 5463-VI (5463-17) від 16.10.2012 // ВВР. – 2014. – № 4. – Ст.61; № 245-VII (245-18) від 16.05.2013 // ВВР. – 2014. – № 12. – Ст.178; № 406-VII (406-18) від 04.07.2013 // ВВР. – 2014. – № 20-21. – Ст.712; № 1170-VII (1170-18) від 27.03.2014 // ВВР. – 2014. – № 22. – Ст.816.

42. Про Порядок передачі окружними виборчими комісіями з виборів народних депутатів України виборчої та іншої документації на зберігання до архівних установ: Постанова ЦВК від 12 березня 2012 року № 46 // Центрвиборчком від 12.03.2012. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0046359-12>

43. Про Порядок передачі окружними виборчими комісіями з виборів Президента України виборчої та іншої документації на зберігання до місцевих державних архівних установ: Постанова ЦВК від 30 квітня 2014 року № 435 // Центрвиборчком від 30.04.2014. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/acts/ShowCard?id=36761>

44. *Семенюк О.О.* Кримінально-правова характеристика порушення законодавства про референдум [монографія] / О.О. Семенюк. – К. : Вид-во ТОВ «НВП» Інтерсервіс», 2012. – 212 с.

45. *Андрушко П.П., Зінченко І.О., Мельник М.І., Осадчий В.І.* Незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму (ст.158-2 КК) / П.П. Андрушко, І.О. Зінченко, М.І. Мельник, В.І. Осадчий // Кримінальна відповідальність за порушення виборчих і референдних прав / П.П. Андрушко, І.О. Зінченко, С.Я. Лихова та ін.; за заг. ред. В.П. Тихого. – Х. : Изд-во Кроссрууд, 2008. – С. 180-202.

46. *Мельник М.І., Хавронюк М.І.* Коментар до ст.158-2 КК України / М.І. Мельник, М.І. Хавронюк // Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – [9-те вид. переробл. та допов.]. – К. : Юридична думка, 2012. – С. 431-434.

47. *Андрушко П.П.* Злочини проти виборчих прав громадян та їх права брати участь у референдумі: кримінально-правова характеристика [монографія] / П.П. Андрушко. – К. : КНТ, 2007. – 328 с.

Орлов Ю.В. Предмет злочину незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму

У статті досліджуються погляди авторів на предмет злочину як факультативну ознаку складу злочину. З'ясовуються точки зору стосовно місця предмета злочину у складі злочину. Пропонується авторське визначення предмета злочину, передбаченого ст.158-2 КК України.

Ключові слова: предмет злочину, виборча документація, документи референдуму, склад злочину.

Орлов Ю.В. Предмет преступления незаконное уничтожение избирательной документации или документов референдума

В статье исследуются взгляды авторов на предмет преступления как факультативный признак состава преступления. Выясняются точки зрения относительно места предмета преступления в составе преступления. Предлагается авторское определение предмета преступления, предусмотренного ст. 158-2 УК Украины.

Ключевые слова: предмет преступления, избирательная документация, документы референдума, состав преступления.

Orlov Y. Subject crime illegal destruction of election documents or documents of the referendum

This article explores the views of the authors on the subject of crime as major elements of the crime. Investigates point of view concerning the place of the subject of crime in the crime. Author proposed definition of the crime under Art. 158-2 of the Criminal Code of Ukraine.

Keywords: the subject of crime, election records, documents referendum crime.

Стаття надійшла до редакції 09.12.2014.